

Nástup tržního modelu – malá a velká privatizace, restituce

Prohloubení sociálních nerovností, vznik nové třídy „oligarchů“

Nedávno jsem zaslechl v rozhlase zmínku o 30. výročí tzv. *Malé privatizace*, která byla prvním krokem k transformaci naší ekonomiky z centrálně řízené na *tržní*. Měli jsme se tím přiblížit západoevropským (kapitalistickým) zemím. Tržní mechanismus umožňuje sladit nabídku s poptávkou, firmy tu soutěží o zákazníka. Aby tržní mechanismus fungoval, musí podnikatelé ctít jistá pravidla. Tato pravidla jsou dána zákonem, nad jejichž dodržováním bdí zvláštní orgány a soudy.

Při malé privatizaci se nabízely k prodeji malé provozovny, jako prodejny, hospody, květinářství apod. Zpravidla si je kupovali (často na půjčku) sami provozovatelé. Větší sumy peněz měli tehdy k dispozici jen ti, kdo provozovali nelegální činnost, nebo šidili zákazníky – šmelináři, veksláci, a také uhlíři, automechanici apod. K byznysu měli paradoxně blízko také exponenti minulého režimu; ti, kterým nebylo zatěžko vyslovit souhlas se sovětskou okupací, stávali se přes noc kapitalisty a podnikateli. Ti pak, kdo přivodili pád režimu, byli najednou zatlačeni do pozadí. Vznikla nová třída bohatých podnikavců resp. oligarchů, lidí „*schopných všeho*“. Tito lidé pak pronikli do politických stran a parlamentu a zaplevali nadlouho naši legislativu a celý politický systém.

Podobné následky měla také pozdější „*kupónová*“ a „*velká*“ privatizace. Světlou výjimkou je podnik „*Škoda auto*“, který se stal pobočkou německého koncernu *Volkswagen*. Je to zásluha naší polistopadové vlády. Po nástupu Václava Klause se tento „výprodej národního majetku“ již neprováděl; rozkradli ho naši podnikatelé (a svůj lup si uložili v cizině, viz *Kožený*).

Předseda *Ústavního soudu* Pavel Rychetský, který by měl být v politických věcech velmi zdrženlivý, nedávno poznamenal, že si kdysi nedovedl přestavit, že jednou budou v čele naší země takoví lidé (jako bývalý agent Státní bezpečnosti a bývalý komunista). Mohou za to hlavně *kupónová* a potom *velká* privatizace, při níž „*milióny ležely na ulici*“. Následky – *rozkradení státního majetku* – se řeší dodnes.

Místo sociálních elit vygenerovala naše „divoká“ privatizace *pseudoelity*. Není divu, že je u nás v mezinárodním srovnání značně vysoká míra korupce.

Rozklad školství

Prohloubení sociálních nerovností se promítlo i do oblasti kultury a školství.

Ve školním roce 1995/6 jsem učil na Centru odborné přípravy ve Vysočanech. Mladí lidé (studenti) zde absolvovali učební obor „elektrikář“ a posléze i nové obory (např. autoelektronik) zakončené maturitou. Byla tu zavedena i výuka dospělých, kteří si prohlubovali jazykové a odborné znalosti¹. Učil jsem různé předměty, od fyziky až po jazyky a občanskou výchovu, mladé i dospělé. V jedné

1 Doplnovali si maturitní zkoušku, která byla pro určité pracovní pozice ze zákona povinná. Toto skládání maturit bylo bohužel často jen formální: studenti si maturitu „koupili“.

třídě² jsem narazil na syna bohatého podnikatele. Byl to pohledný hoch, snažil se získat přízeň učitelů. Za jejich zády však splétal různé alotrie – vyhecoval spolužáky, aby narušovali výuku a podobně. Byl jejich „kápo“. V učebně bylo každou chvíli rozbité okno; nejprve je chodili zasklívat studenti, nakonec jsem viděl, jak nesl rozbité okno jejich třídní učitel. Byl to tělocvikář a dělal jakéhosi „ochránce“ své třídy. Když jsem dal někomu pětku, přišel mi vynadat; mé poznámky v třídní knize ignoroval. Třídu jsem pak sotva mohl držet na uzdě – neměl jsem na ně žádný metr.

Když jsem se obrátil na výchovnou poradkyni a posléze na ředitele³, dozvěděl jsem se, že otec toho studenta škole velmi pomohl, patrně finančně. Takového studenta není možno nechat propadnout či vyloučit ze školy; může si chodit do ní dle libosti a tvářit se jako ministr. Výuka ho příliš nezajímá.

V Centru jsem pak učil ještě jeden rok, a potom jsem odešel na „volnou nohu“, ač jsem tam mohl zůstat jako nepedagogický pracovník. Učitelování mě táhne i ničí...

Po několika letech jsem potkal jednoho svého žáka z oné doby. Byl veselá kopa; při hodině se díval z okna a když tam byla hezká dívka, prosil učitele, aby mohl jít za ní na ulici. Dali jsme si pivo a on mi vyprávěl celou historii:

Syn bohatého otce se porval s taxikářem ustřelil mu ucho plynovou pistolí. Odseděl si půl roku ve vězení a potom znovu nastoupil na školu aby dostudoval. Pak si odkroutil vojnu. Potkal jsem ho jednou v tramvaji – měl nepřítomný výraz, asi bral drogy. Ke mně se přirozeně nehlásil.

Onen veselý student se sepral na hodině tělocviku s učitelem, prý tělocvikáře zbil. Byl to onen tělocvikář, co vedl neposednou třídu. Student dostal trojku z mravů, zatímco učitel kázeňský trest – na každého jednou dojde.

Uvedený příklad nelze zobecňovat - řada škol si dovedla s podobnou situací poradit. Ale předválečná úroveň našeho školství je ta tam. Příčinou je mj. nízké ohodnocení a prestiž učitelského povolání.

Náhrada majetkových křivd (restituce)

Restituce majetku, které byly provedeny na nátlak veřejnosti, byly z provedených reforem patrně nejúspěšnější. Majetek se vrátil (většinou) do rukou těch, kteří k němu měli nějaký vztah, a často byli schopni pokračovat v rodinné tradici. Občas se ovšem na restituci přiřivil i někdo jiný...

Problematické jsou však restituce církevní, které se týkají hlavně katolické církve, nebo navrácení majetku organizacím, které v průběhu let zanikly a byly znovu založeny. Příkladem může být Česká sociální demokracie, která již není takovou masovou stranou jako před rokem 1948⁴. Církve mají dnes mnohem méně členů a nebudou schopny rozsáhlý navrácený majetek rozumně využít.

V Davli, 29.1. 2021

Jan Matys

2 Druhý ročník, učil jsem tam elektrotechnologii

3 S ředitelem Centra Heinzem jsem byl v přátelském vztahu; pomáhal jsem mu s tlumočením při návštěvách hostů a na služební cestě do Maďarska

4 Kdy byla sjednocena s KSČ